دکتور لعل زاد
لندن، جون ۲۰۱۶

سیر تاریخی واژه های افغان و افغانستان در نقشه های جغرافیایی
===

ده سال پیش (می ۲۰۰۶) اولین مقاله تاریخی خود زیر عنوان «افغانستان امروزی در نقشه های دیروزی» را به نشر سپردم که مورد توجه علاقمندان تاریخ کشور قرار گرفت و در کابل اقبال چاپ یافت. این اثر به گمان غالب اولین پژوهش تاریخ کشور به اساس نقشه های جغرافیایی پنداشته می شود. در آن وقت به تعداد اندکی از نقشه های جغرافیایی دسترسی وجود داشت. حال که امکانات بیشتر و گسترده تری در این عرصه بوجود آمده، یکتعداد زیاد نقشه های قدیمی را که از دقت و بزرگ نمایی فوق العاده برخوردار اند، جمع آوری و خدمت جوانان کشور تقدیم می نمایم. در این نقشه ها (بدون نقشه ترکی که سال نشر آن ۱۶۲۰ داده شده) پنج دوره تاریخی بصورت برجسته دیده می شود:

۱ - دوره ایکه کوههای سلیمان (در پاکستان امروزی) بنام کوههای افغان نامیده می شود: نقشه های سال های ۱۶۲۰ تا ۱۷۵۰ دیده شود. در اکثر این نقشه ها در کنار واژه افغان واژه پتان نیز دیده می شود؛

۲ - دوره ایکه همین کوهها بنام افغانستان نامیده می شود: نقشه های سال های ۱۷۵۰ تا ۱۸۰۰ دیده شود؛

۳ - دوره ایکه افغانستان به مناطق جنوب قلمرو سلطنت کابل اطلاق می شود: نقشه های سال های ۱۸۰۰ تا ۱۸۶۰ دیده شود. سلطنت کابل در این دوران اکثرا شامل هندوکش و هرات نبوده و در بعضی نقشه ها بنام امپراتوری افغان ها یا ابدالی ها نیز نامیده شده است؛

۴ - دوره ایکه نام افغانستان جانشین نام کابل می شود؛ نقشه های سال های ۱۸۶۰ تا ۱۸۹۰ دیده شود (شمال هندوکش اکثرا شامل آن نیست)؛

۵ - دوره ایکه نام افغانستان شامل تمام جغرافیای افغانستان امروزی می شود؛ نقشه های پس از سال های ۱۸۹۰ تا امروز دیده شود.

در این نقشه ها معلومات جالب و دلچسپی وجود دارد. اما من از توضیحات اضافی صرفنظر نموده و صرف موجودیت واژه های افغان، افغانستان و کابل را ذکر کرده ام. در نقشه های که سال طبع آن در داخل قوس نوشته شده، سال نشر آن در بالای نقشه دیده می شود. اما در نقشه های که سال طبع آن در داخل قوس نیست، سال نشر آن در بالای نقشه وجود نداشته و به سایت ماخذ باور شده است. اکثریت مطلق نقشه ها در سایت http://www.davidrumsey.com/ با دقت و بزرگ نمایی فوق العاده وجود دارد. نقشه های پیش از ۱۶۰۰ از معلومات و دقت لازم برخوردار نبوده و به همین علت از آوردن آنها صرفنظر شده است.

قابل یاد آوری است که در آن زمان ها اصطلاح «کشور» با «مرز» های مشخص وجود نداشته و «قلمرو» شاهان و حاکمان معمولا توسط «سرحد» های طبیعی از قبیل کوهها، دریا ها، دشت ها، جهیل ها و... از همدیگر جدا میشد. به همین علت آن سرحد ها با خطوط نقطه نقطه علامه گذاری شده و خطوط رنگارنگ بعدا در بالای کوهها و آن نقطه گذاری ها ترسیم شده که یا زیاد قابل اعتبار نیستند و یا شاید زمان بعدی را نشان دهد. چون هیچ قلمروی ثابتی در آن زمان ها وجود نداشته است.

همچنان قابل ذکر است که به اساس منابع تاریخی هیچ یک از سلاطین و حاکمان این قلمرو ها تا زمان امیر عبدالرحمن (۱۸۸۰ - ۱۹۰۱) خود را امیر یا شاه افغانستان نگفته اند. اما از آنجاییکه از نیمه دوم سده هجده ببعد حاکمان این قلمرو ها «افغان» بودند، منابع اروپایی قلمرو حکومت آنها در این نقشه ها را در اوایل سده نزده بنام کابل و در نیمه دوم سده نزدهم بنام افغانستان ثبت کرده اند.

نقشه پارس در ۱۶۲۰ - موقعیت اغوانستان در مملکت قندهار (نقشه ترکی)

در زیر کندهار (AFGMUANS) نقشه پارس در ۱۶۲۳ - منطقه افغان ها

نقشه هند در (۱۶۵۴) - منطقه اغوان ها (Aguvanes) در کوههای جنوب کندهار

نقشه پارس در ۱۶۶۶- منطقه اغوان ها (Aguvanes) در کوههای جنوب کندهار

نقشه پارس در (۱۶۶۹) - منطقه اغوان ها (Aguvanes) در کوههای جنوب کندهار

نقشه پارس در (۱۶۷۹) - منطقه مردم اغوان (Popoli Augani) در کوههای جنوب شرق کندهار

نقشه هند در (۱۶۸۳) - منطقه مردم اغوان (Popoli Augani) در کوههای جنوب و شرق کندهار

نقشه هند در ۱۶۹۵ - منطقه اوغان ها (AUGANS) در کوههای جنوبشرق کندهار

نقشه پارس در ۱۶۹۷ - منطقه اغوان ها (Aguvanes) در کوههای جنوب کندهار

نقشه آسیا در (۱۷۰۰) - منطقه اوغان ها (AUGANS) در کوههای جنوبشرق کندهار

نقشه پارس در (۱۷۰۱) - منطقه اوغان ها (AUGANS) در کوههای جنوبشرق کندهار

نقشه هند در (۱۷۰۵) - منطقه اغوان ها و اوغان ها (Aguanes, Augans) در کوههای جنوبشرق کندهار

نقشه تاتار در(۱۷۰۶) - منطقه اغوان ها (Aguanes) در کوههای جنوبشرق کندهار

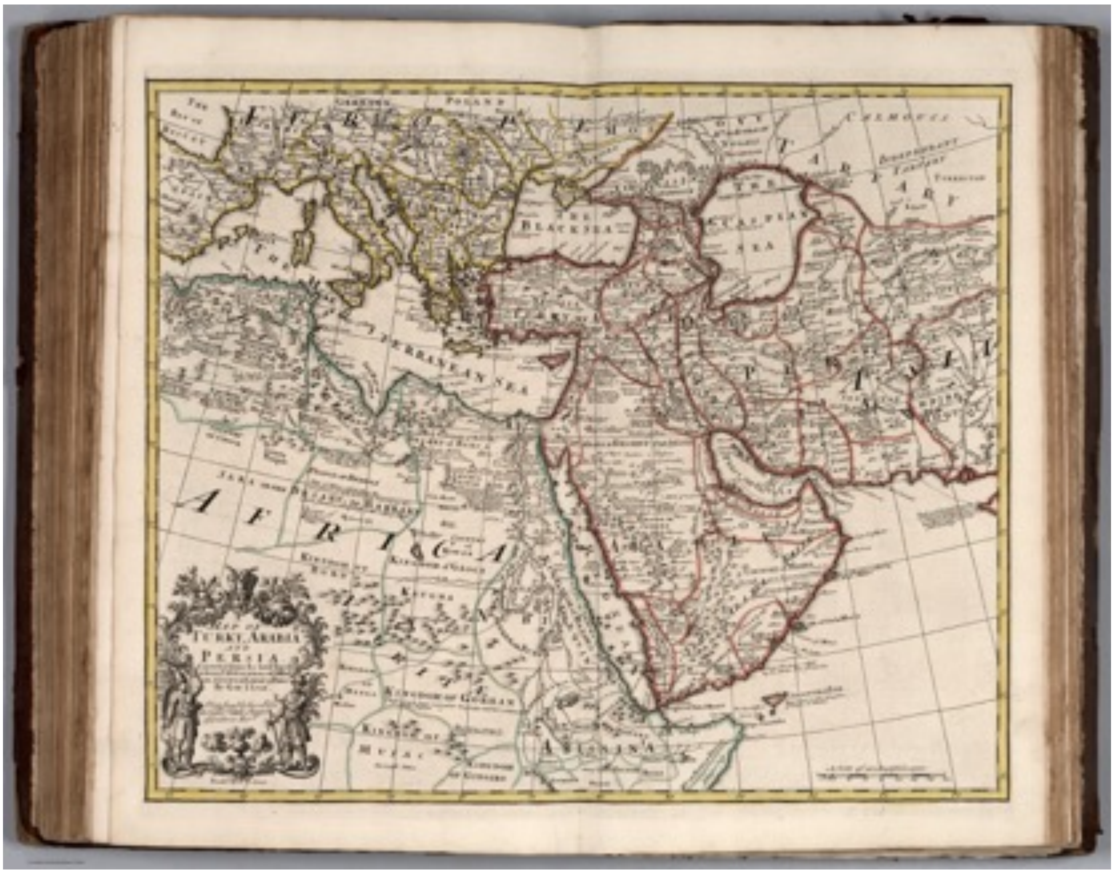
نقشه تاتار در ۱۷۰۸ - منطقه اغوان ها (Aguvanes) در کوههای جنوب کندهار

نقشه پارس در ۱۷۲۰ - منطقه اوغان ها یا اغوان ها (OVGANI, AGVANI) در کوههای سلیمان

نقشه پارس در ۱۷۲۱ - منطقه اوغان ها (AUGANS) در کوههای جنوبشرق کندهار

نقشه پارس در ۱۷۲۲ - منطقه اوغان ها یا اغوان ها (OUGANES, AGUANES) در کوههای سلیمان

نقشه آسیا در (۱۷۲۳) - منطقه اوغان ها (Augans) در کوههای جنوبشرق کندهار

نقشه پارس در ۱۷۲۴ - منطقه اوغان ها یا اغوان ها (OUGANES, AGUANES) در کوههای سلیمان

نقشه مغول در ۱۷۳۴ - منطقه اغوان ها (Aguvanes) در کوههای جنوب کندهار

نقشه پارس در ۱۷۴۲ - منطقه اوغان ها یا اغوان ها (OUGANES, AGUANES) در کوههای سلیمان

نقشه مغول در ۱۷۴۷ - کوههای اوغان ها (Augans Mt.)

نقشه آسیا در ۱۷۵۱ - منطقه اغوانستان (AGVANISTAN) در کوههای جنوب زابلستان

نقشه پارس در (۱۷۷۰) - منطقه اغوان (AGWANS) در کوههای جنوبشرق کندهار

نقشه پارس در (۱۷۷۹) - منطقه اغوانستان (AGVANISTAN) در کوههای جنوب زابلستان

نقشه هند در ۱۷۸۰ ـ منطقه افغان ها (Afguans) در کوههای جنوب کندهار

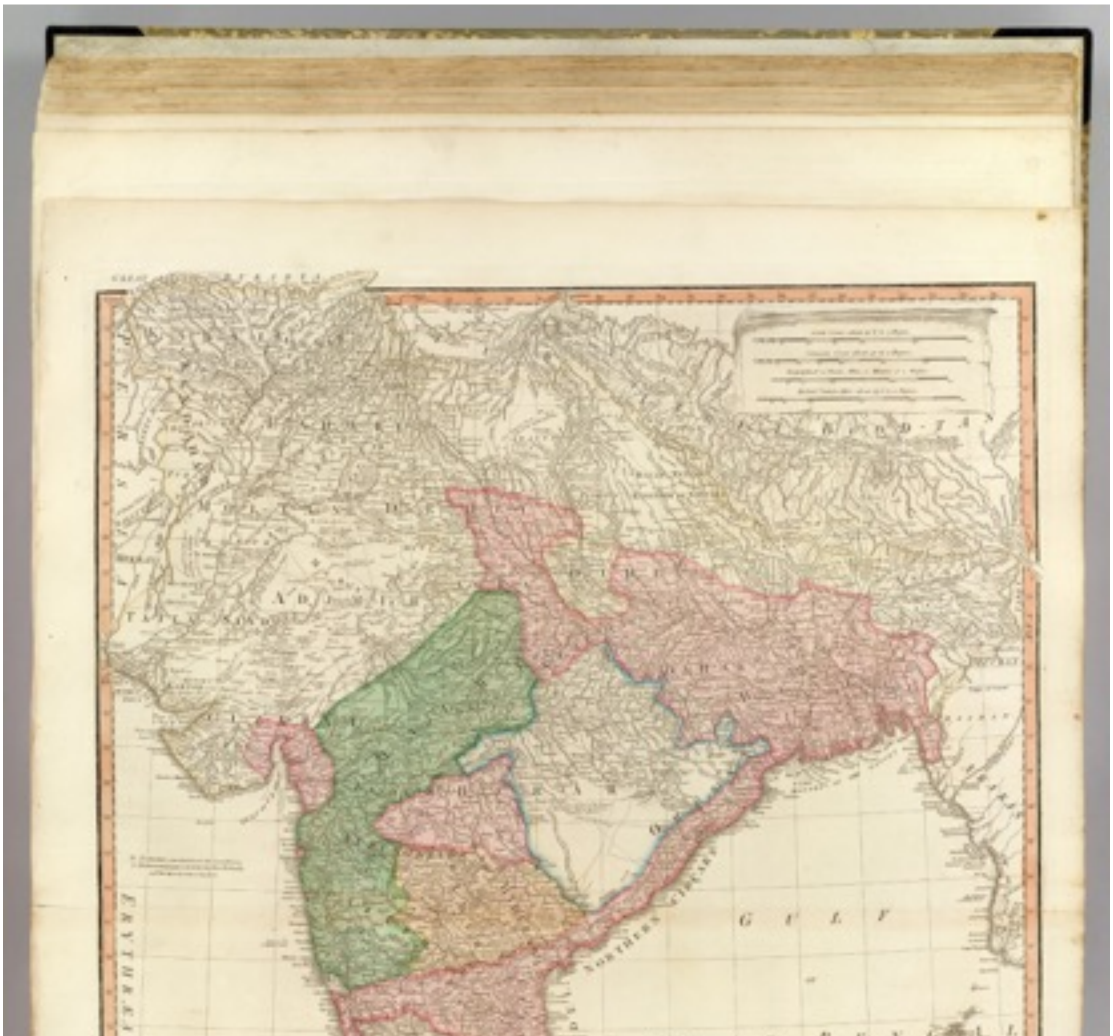
نقشه آسیا در (۱۷۸۷) - منطقه اغوانستان (AGVANISTAN) در کوههای جنوب زابلستان

نقشه عثمانی در ۱۷۹۰ - منطقه اوغان ها (AUGANS) در کوههای جنوبشرق کندهار

نقشه هند در (۱۸۰۰) - کابل، افغان ها، افغانهای ابدالی (ABDOLLEES AFGHANS ,AFGHANS)

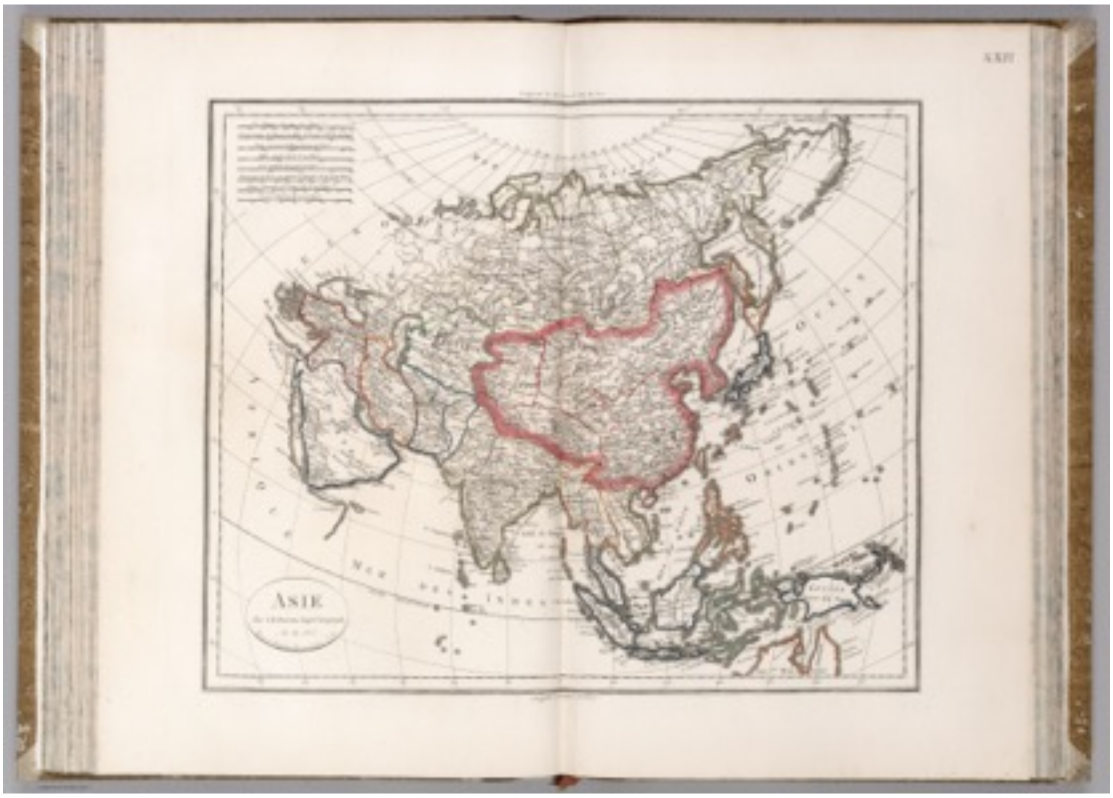
ABDOLLEES AFGHANS ,AFGHANS ,KABUL

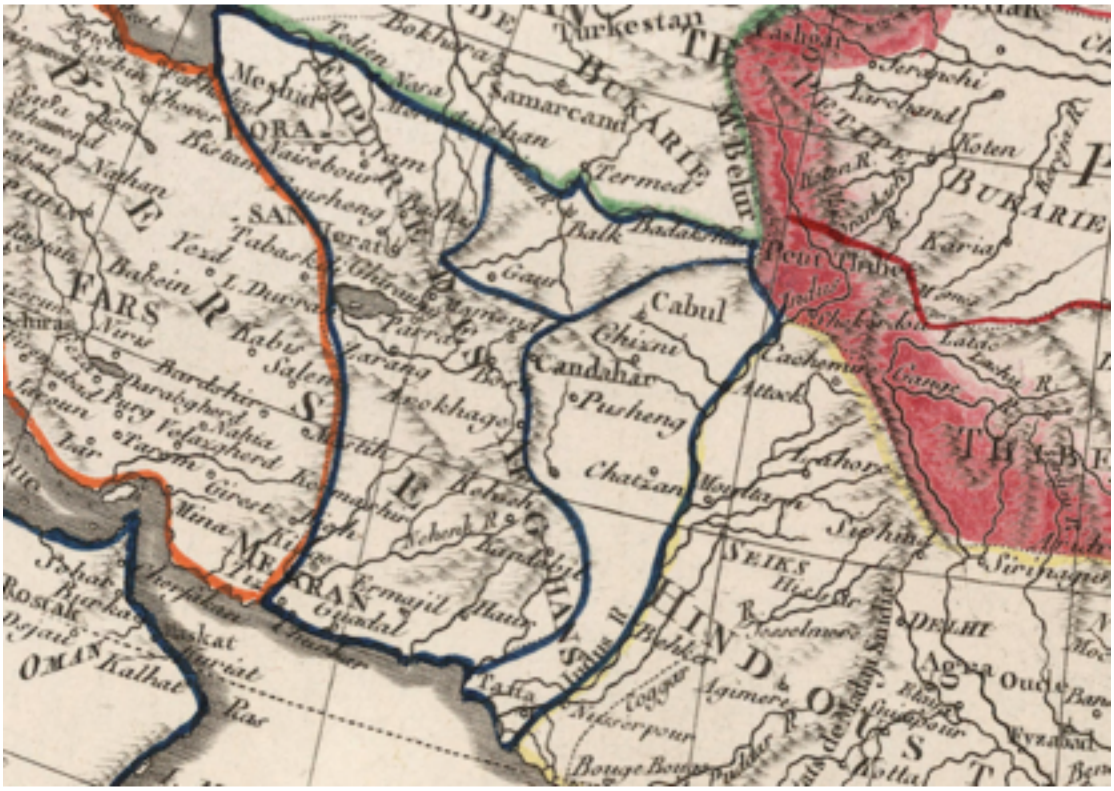

نقشه آسیا در (۱۸۰۱) - کابل، افغانستان، قلمرو زمانشاه (AFGHANISTAN, Dom of Zeman Shah)

نقشه آسیا در (۱۸۰۳) - امپراتوری افغان ها (EMPIRE DES AFGHANS)

نقشه شرق میانه در (۱۸۰۳) - اوغان ها، قلمرو زمان شاه (ZEMAN SHAH ,Awghanen)

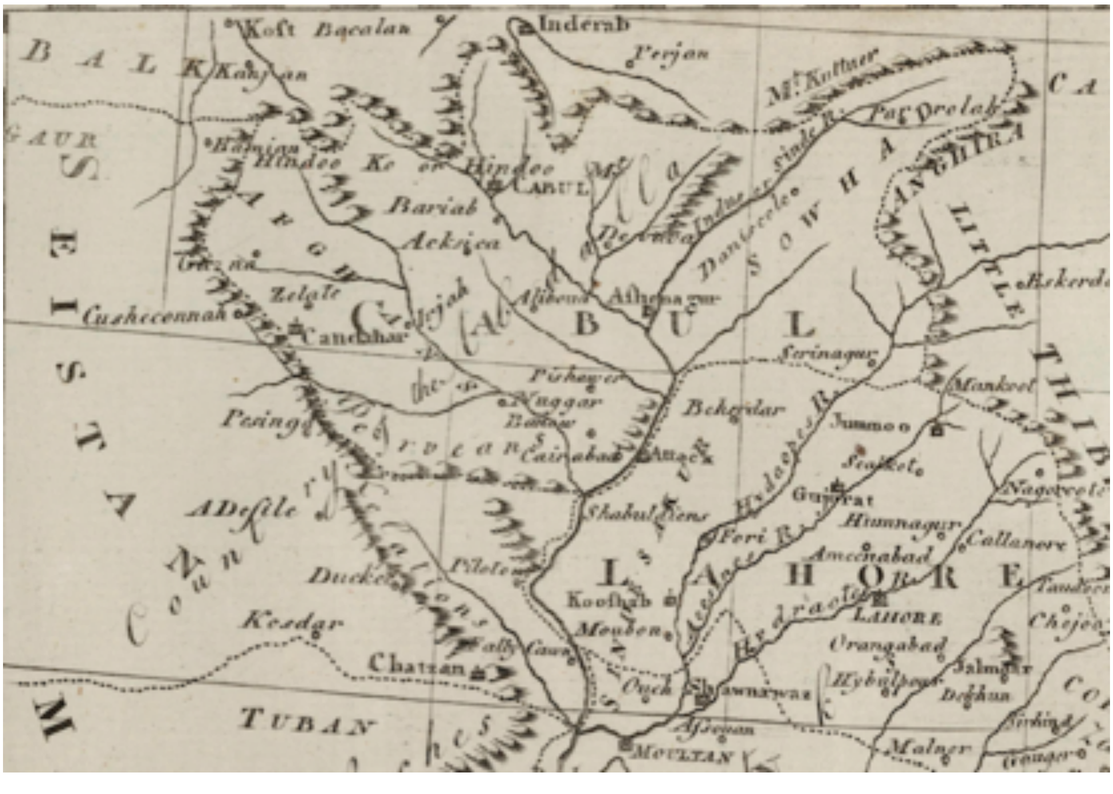

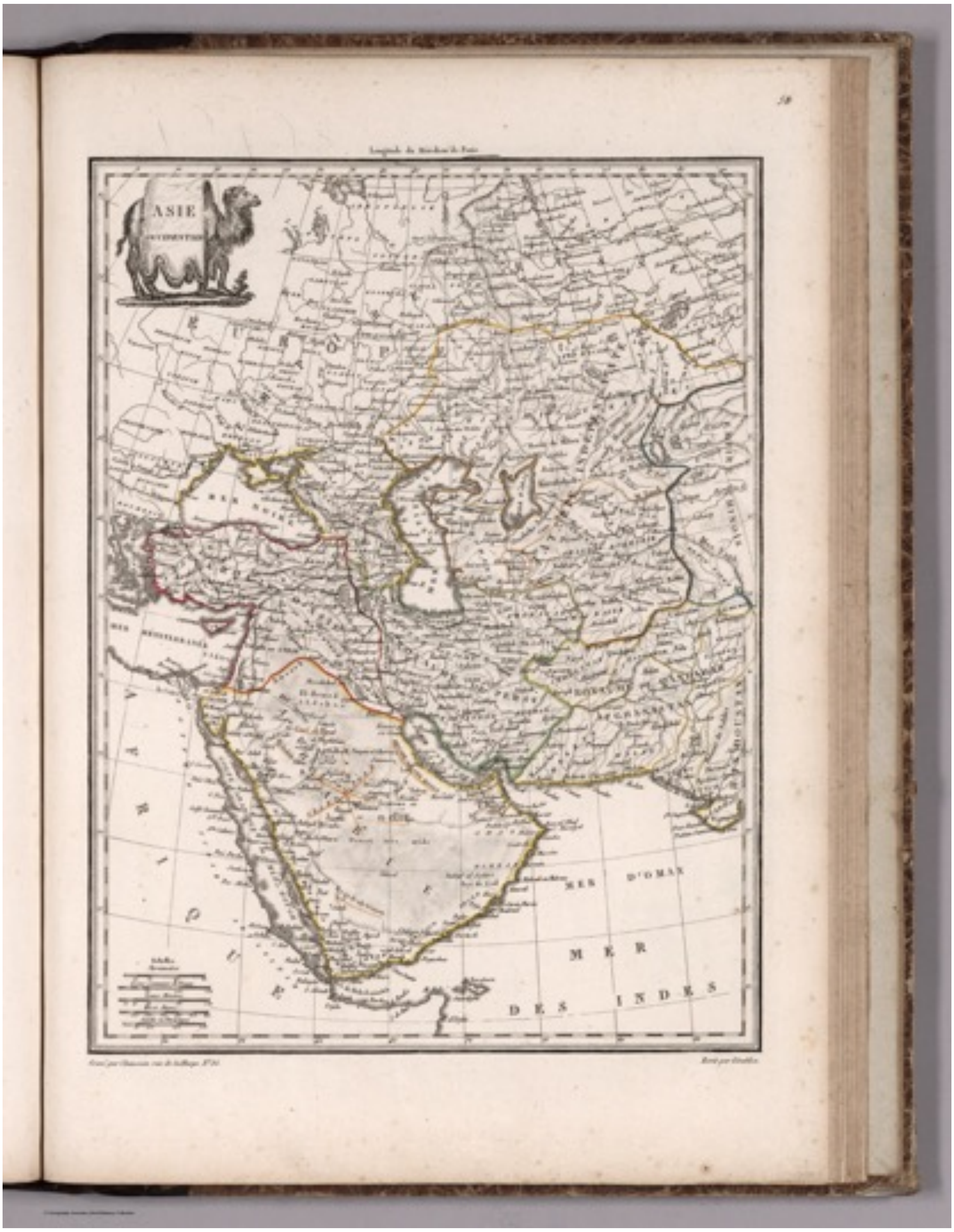
نقشه هندوستان در (۱۸۰۶) - منطقه افغان ها (AFGHAN) در جنوب کابل (CABUL)

نقشه هند در ۱۸۱۱ - افغانها، مملکت ابدالی (Country of Abdalle ,AFGHANS) در کابل (CABUL)

نقشه آسیا در ۱۸۱۲ ـ سلطنت کندهار یا افغانستان

(ROYAUME DE QANDAHAR OU AFGHANISTAN)

ROYAUME DE QANDAHAR
OU
AFGHANISTAN
HINDOUSTAN
Méroudchaidjan
Serakz
Anthay
Balkh
Tokarestan
Anderab
BALKH
Ghez
Meroud
Andechah
Cafristan
Kaboul
KABOUL
Bysre
KACHEMIR
Kachemyr
Attock
PENJAB
Rouhy
Astrabad
GAOUR
Abdallas
Herat
Ghizni
Baru
Qandahar
QANDAHAR
LAHORE
Lahore
Farah
Chowparch
Zarang
SEDJESTAN
Hindmend R.
Rokhage
Arrokhage
Moultan
MOULTAN
Nadem
Dareck
Chander
KERMAN
Kodma
Ozaer
Baloutches
Kandabihl
Bachar
Kerman
Damrabad
Désert de Sables
MEKRAN
Perum
Pengepur
Siwch
Fokreg
Baloutches
MALAN
Sinde ou Indus
Pitshin
Ermaiil
Malan
Monavo
Theraud
Kalat
Mekran
Passenno
Tatta
Berdians
C. Malan
CUTCH

نقشه پارس در ۱۸۱۲ - افغانستان یا سلطنت کندهار
(AFGHANISTAN OU ROYAUME DE QANDAHAR)

نقشه پارس در (۱۸۱۳) - قلمروی کابل (CABUL)

نقشه آسیا در (۱۸۲۰) - افغان ها (Afghans) در جنوب کابل (CABOUL)

نقشه پارس در (۱۸۲۲) - افغانستان (AFGHANISTAN) در جنوب کابل (CABOUL)

نقشه آسیا در (۱۸۲۵) - سلطنت کابل (ROY. DE CABOUL)

نقشه پارس در (۱۸۲۸) - افغانستان (AFGHANISTAN) در جنوب کابل (CAUBUL)

نقشه آسیا در (۱۸۲۹) - افغان ها (Afghans) در جنوب کابل (CABOUL)

نقشه آسیاد در (۱۸۳۲) - کابل یا افغانستان (CABOUL OU AFGHANISTAN)

نقشه بخارا، کابل و پارس در (۱۸۳۴) - افغانستان (AFGHANISTAN) در جنوب کابل (CABOOL)

نقشه پارس در (۱۸۳۶) - افغانستان (AFGHANISTAN) در جنوب کابل (CABOUL)

نقشه بخارا، کابل و... در (۱۸۳۸) - افغانستان (AFGHANISTAN) در جنوب کابل (CABOOL)

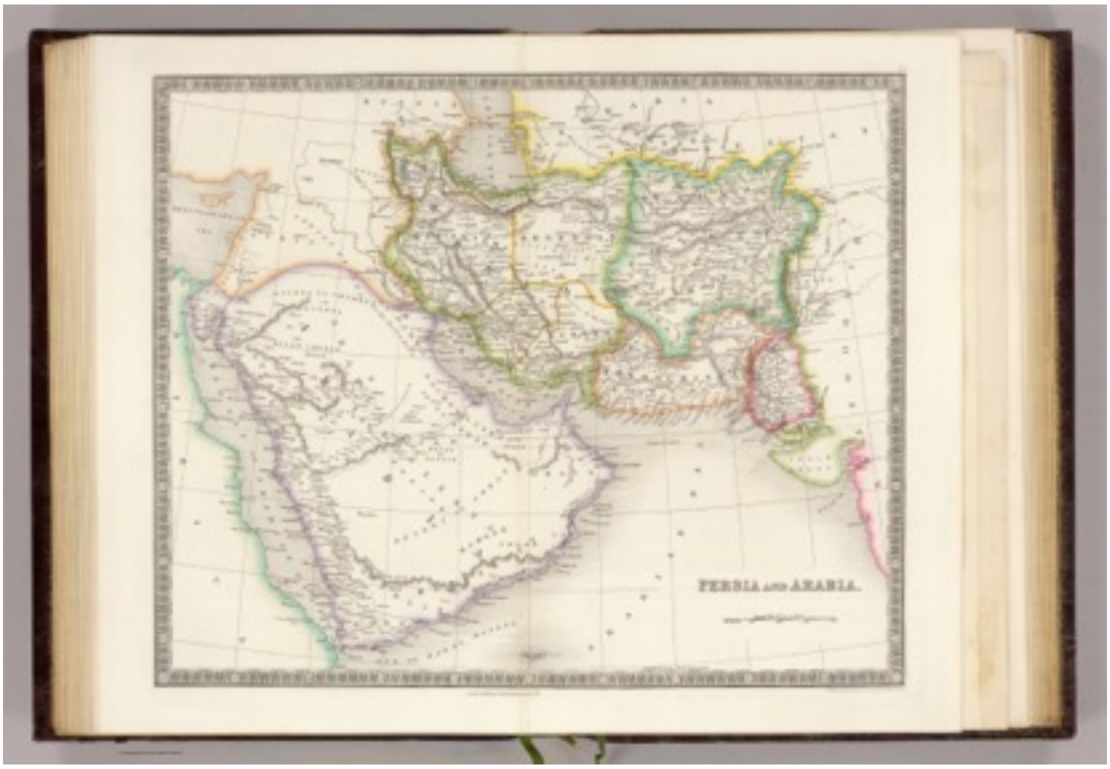
نقشه آسیا در (۱۸۴۰) - افغانستان (AFGHANISTAN) در جنوب کابل (CABOOL)

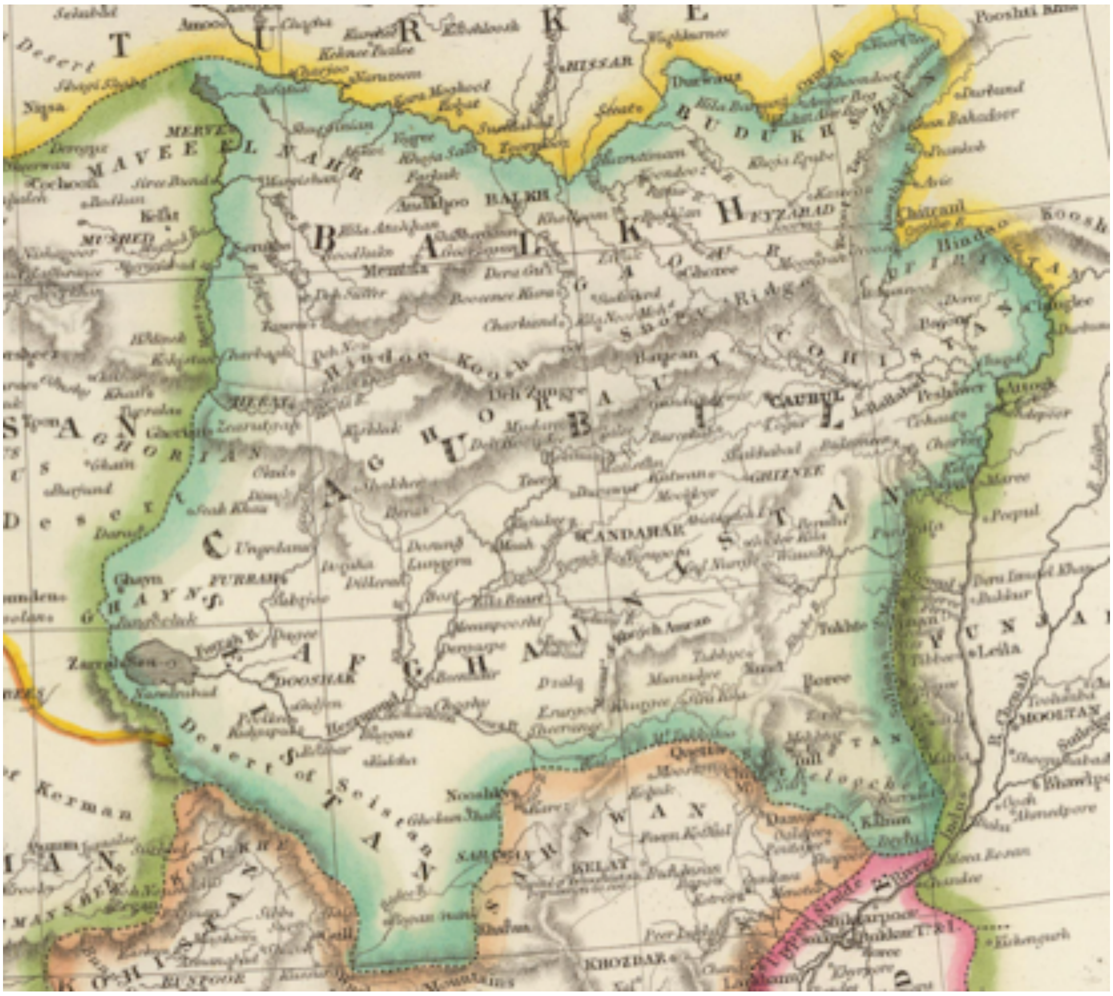

نقشه ایران و توران در (۱۸۴۳) - افغانستان (AFGHANISTAN) در جنوب کابل (KABUL)

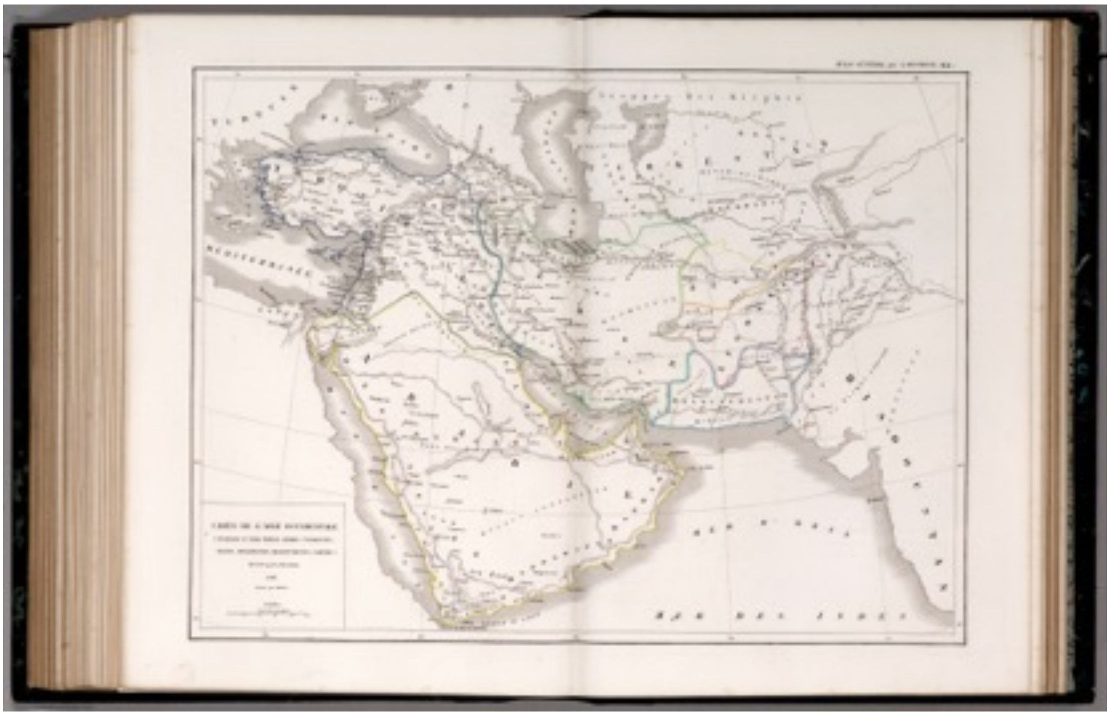
نقشه پارس و عرب در ۱۸۴۴ - افغانستان (AFGHANISTAN) در جنوب کابل (CAUBUL)

نقشه آسیا در (۱۸۴۵) - کابل (CABOUL)

نقشه پارس در (۱۸۴۷) - افغانستان (AFGHANISTAN)

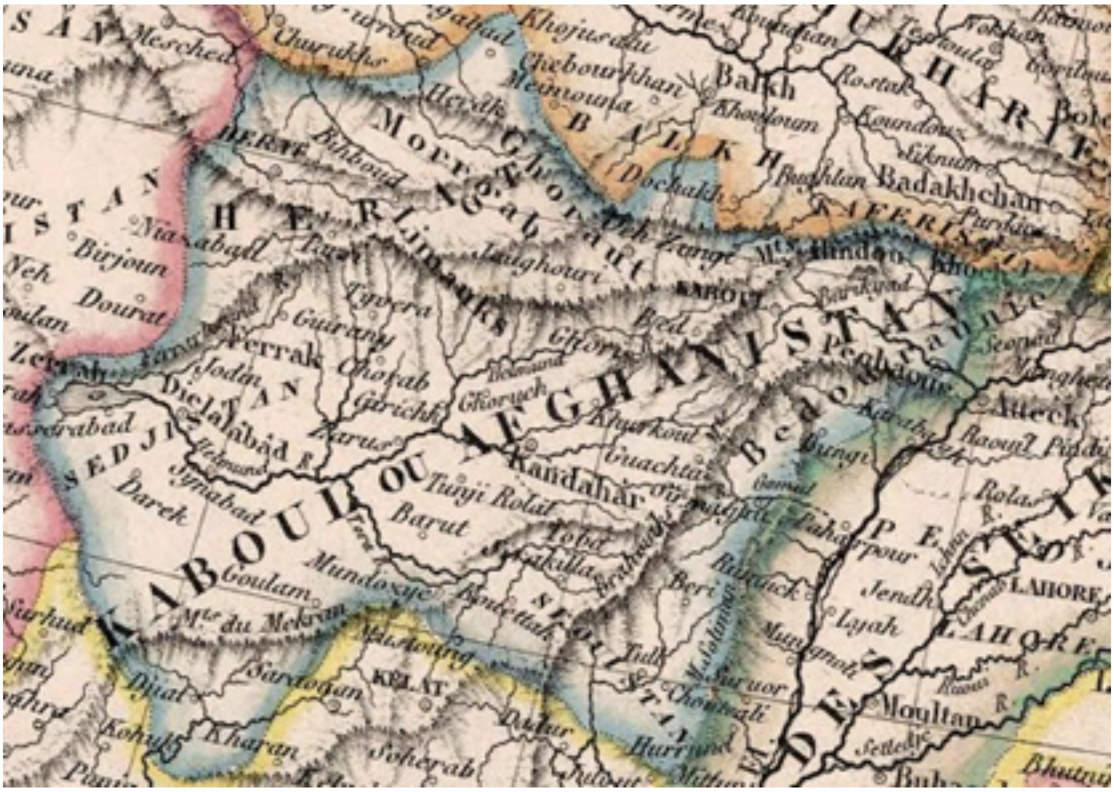

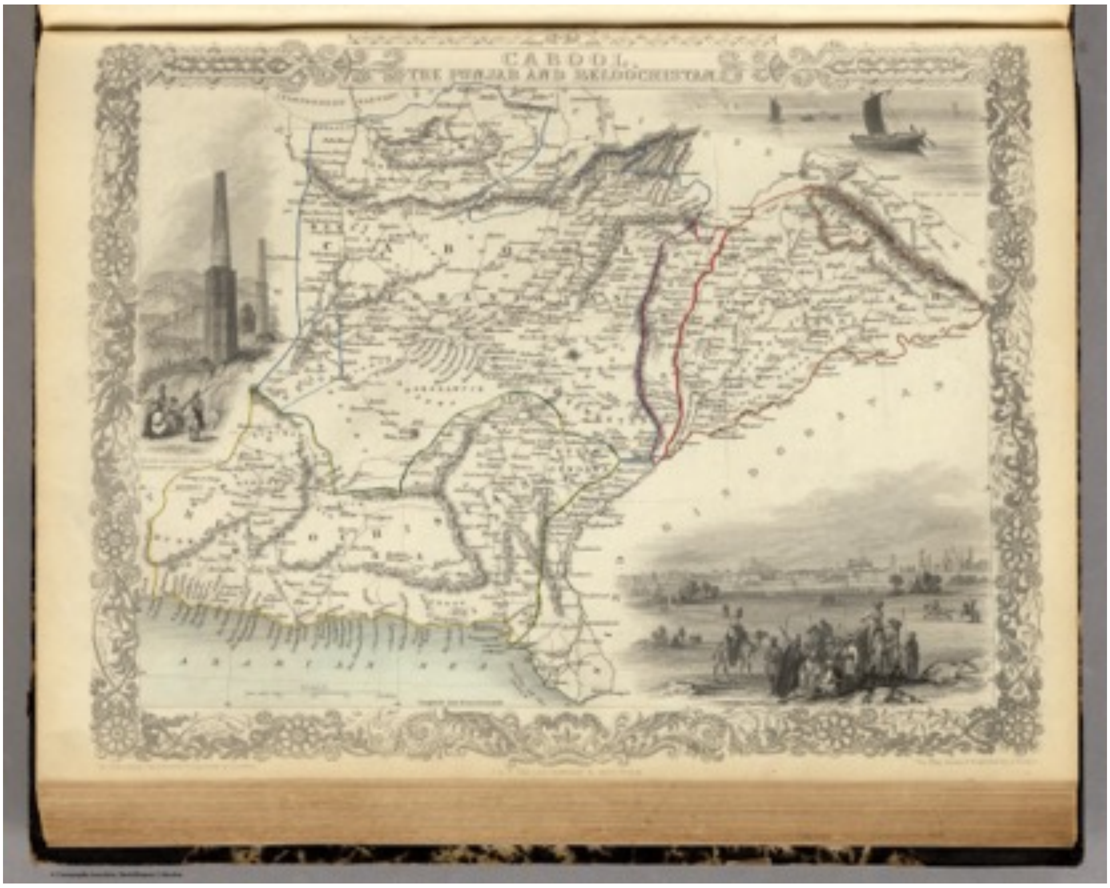
نقشه پارس و عرب در (۱۸۵۰) - افغانستان (AFGHANISTAN) در جنوب کابل (CABUL)

نقشه آسیا در (۱۸۵۰) - کابل یا افغانستان (KABOUL OU AFGHANISTAN)

نقشه کابل، پنجاب و بلوچستان در ۱۸۵۱ - افغانستان (AFGHANISTAN) در جنوب کابل (CABOOL)

نقشه پارس در ۱۸۵۴ - افغانستان (AFGHANISTAN) در جنوب کابل (CABOOL)

نقشه پارس، افغانستان، هرات و... در (۱۸۵۶) - هرات و شمال هندوکش شامل افغانستان نیست

آسیا در (۱۸۶۰) - افغانستان (هرات و شمال هندوکش شامل افغانستان نیست)

نقشه آسیا در (۱۸۶۲) - افغانستان

نقشه پارس و افغانستان در (۱۸۶۷)

نقشه آسیا در ۱۸۷۲ - افغانستان (Afghanistan) در جنوب کابل (CABOOL)

نقشه آسیا در (۱۸۷۴) - افغانستان و پارس بنام ایران نشان داده شده است

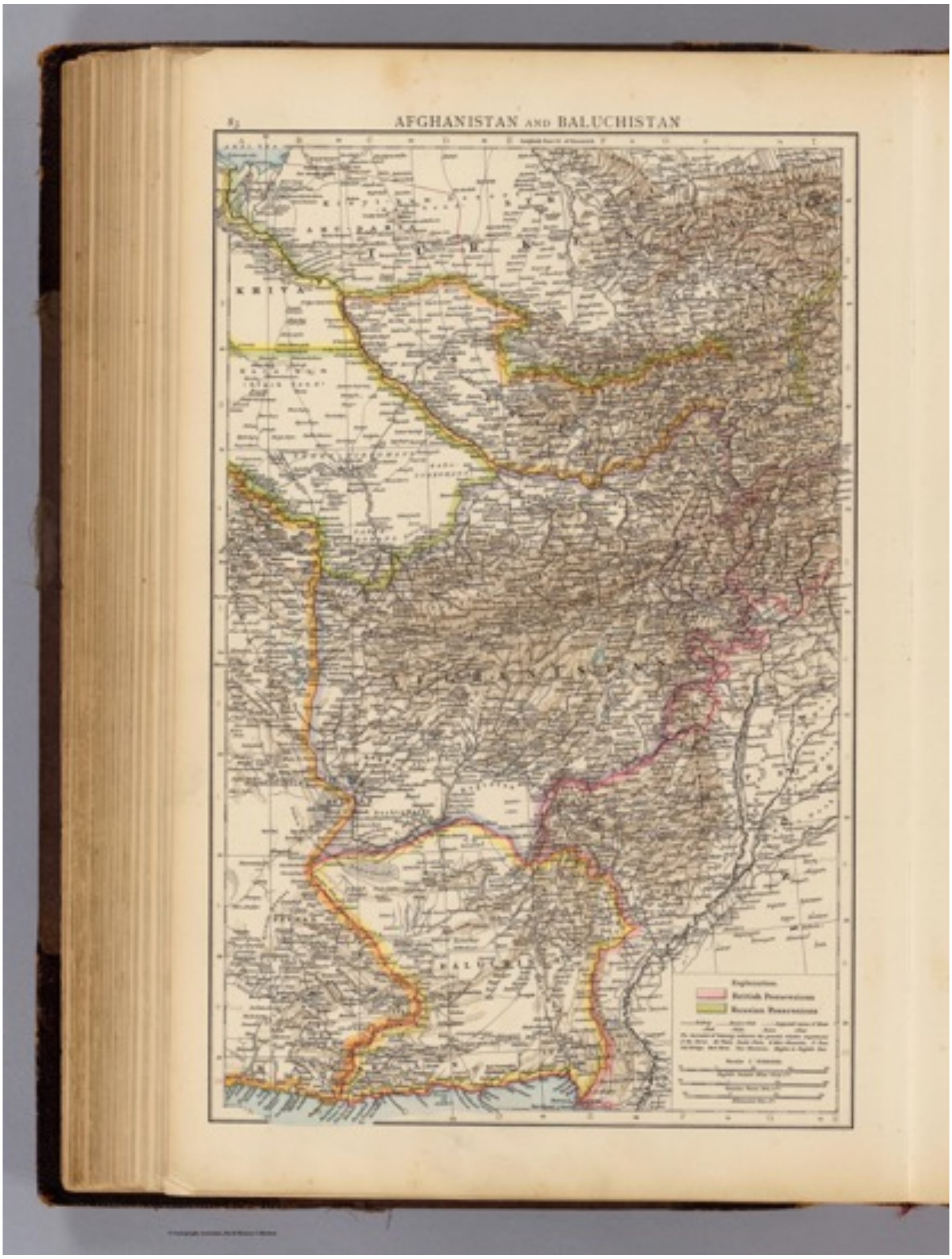
نقشه افغانستان در (۱۸۸۴)

نقشه آسیا در ۱۸۹۵ - افغانستان و پارس بنام ایران نشان داده شده است

نقشه ۱۸۹۵ ـ مناطق حوزه نفوذ روسیه و انگلیس

نتیجه گیری
=======

نقشه های جغرافیایی پنج دوره را مشخص می سازد:

۱ - دوره ایکه کوههای سلیمان (در پاکستان امروزی) بنام کوههای افغان نامیده می شود: نقشه های سال های ۱۶۲۰ تا ۱۷۵۰ دیده شود. در اکثر این نقشه ها در کنار واژه افغان واژه پتان نیز دیده می شود؛

۲ - دوره ایکه همین کوهها بنام افغانستان نامیده می شود: نقشه های سال های ۱۷۵۰ تا ۱۸۰۰ دیده شود؛

۳ - دوره ایکه افغانستان به مناطق جنوب قلمرو سلطنت کابل اطلاق می شود: نقشه های سال های ۱۸۰۰ تا ۱۸۶۰ دیده شود. سلطنت کابل در این دوران اکثرا شامل هندوکش و هرات نبوده و در بعضی نقشه ها بنام امپراتوری افغان ها یا ابدالی ها نیز نامیده شده است؛

۴ - دوره ایکه نام افغانستان جانشین نام کابل می شود؛ نقشه های سال های ۱۸۶۰ تا ۱۸۹۰ دیده شود (شمال هندوکش اکثرا شامل آن نیست)؛

۵ - دوره ایکه نام افغانستان شامل تمام جغرافیای افغانستان امروزی می شود؛ نقشه های پس از سال های ۱۸۹۰ تا امروز دیده شود.

یافته های «نقشه های جغرافیایی» با یافته های «منابع تاریخی» و «معاهدات با انگلیس ها» تطابق و همخوانی عجیبی دارد:

به اساس منابع تاریخی:
____

* واژه های "افغان" "، افغانان" "، افغانیان"، "افاغنه"، "اوغان"، "اوغانی" و "اوغانیان" با سابقه هزار ساله، نام اقوام یا قبایلی بوده است در اطراف کوههای سلیمان واقع در پاکستان امروزی...

* "افغانستان" "و اوغانستان" با سابقهٔ هفتصد ساله – نام ولایت یا منطقهٔ بوده است جدا از کابل، غزنین، کندهار و سیستان تا نزدیکی های رود سند: یعنی اطراف کوههای سلیمان سلیمان در پاکستان امروزی...

* هیچیک از حاکمان یا زمامداران این قلمرو تا زمان عبدالرحمن خان (1880م) خود را امیر یا شاه افغانستان نگفته اند...

به اساس معاهدات با انگلیسها:
___________-

* شجاع الملک در معاهدهٔ 1809 م "شاه کابل" خوانده شده است...

* کامران در معاهدهٔ 1839 م "شاه هرات" گفته شده است...

* دوست محمد در معاهدهٔ 1855 م "والی کابل و ممالک افغانستان" و در قرارداد 1857 م "حاکم کابل و ممالک افغانستان" خوانده شده است...

* برای اولین بار در معاهدهٔ گندمک در سال 1879 م، محمد یعقوب خان بنام "امیر افغانستان و ملحقات آن" نامیده شده است...

* همین عنوان "امیر افغانستان و ملحقات آن" در معاهدات بعدی با امیرعبدالرحمن خان (1893 م) و امیرحبیب الله خان (1905 م) تکرار گردیده است...

* فقط در زمان امیرامان الله (1919 - 1929 م) است که واژهٔ "ملحقات آن" و "امیر" حذف گردیده و امان الله به حیث "شاه افغانستان" خوانده شده و به این ترتیب "افغانستان" بدون تصویب هیچ مرجعی به حیث نام رسمی کشور باقی مانده است...

* نام افغانستان برای بار اول در معاهدهٔ حکومت برتانیه با رنجیت سنگه (و شجاع الملک شاه مخلوع کابل) در لاهور در 26 جون 1838 م ذکر گردیده است (باید در نقشه ها دید که افغانستان در این دوران شامل کدام مناطق بوده است)...

منابع

====

۱. لعل زاد. افغانستان امروزی در نقشه های دیروزی. می ۲۰۰۶

http://www.khorasanzameen.net/php/pdf/alalzad04.pdf

۲. لعل زاد. چگونگی ایجاد کشوری بنام افغانستان (۱). اپریل ۲۰۰۷

http://www.khorasanzameen.net/history/alalzad01.pdf

۳. لعل زاد. بحثی پیرامون نام های تاریخی و جغرافیای دیروزی اریانا، ایران، پارس و خراسان. جون ۲۰۰۷

http://www.khorasanzameen.net/history/alalzad02.pdf

۴. لعل زاد. به ادامه بحثی پیرامون چگونگی ایجاد کشوری بنام افغان ستان (۲). سپتمبر ۲۰۰۸

http://www.khorasanzameen.net/history/alalzad03.pdf

۵. لعل زاد. متن کنفرانس: چگونگی ایجاد کشوری بنام افغان ستان. نومبر ۲۰۰۸

http://www.khorasanzameen.net/archive/history/alalzad04.pdf

۶. لعل زاد. افغانستان در منابع تاریخی. نومبر ۲۰۱۱

http://www.khorasanzameen.net/php/pdf/alalzad05.pdf

۷. لعل زاد. متن کنفرانس: نام های تاریخی و جغرافیای قدیمی سرزمین های آریایی ها، پارس، آریانا، ایران و خراسان در منابع پیش از اسلام. فبروری ۲۰۱۲

http://www.khorasanzameen.net/php/pdf/alalzad07.pdf

۸. لعل زاد. متن کنفرانس: نام های تاریخی و جغرافیای قدیمی سرزمین های ما در منابع پس از اسلام. اپریل ۲۰۱۲

http://www.khorasanzameen.net/php/pdf/alalzad08.pdf